

Noul Cod civil. Acțiunile directe

Dr. Gabriel TITA-NICOLESCU

Universitatea Transilvania, Brașov, România
titanicolescu@yahoo.com

Rezumat: După cum știm, Noul cod civil aduce noutăți importante în materie de efecte ale contractului, unele dintre acestea fiind reglementate pentru prima dată în legislația noastră, așa cum este, de pildă, teoria impreviziunii sau denunțarea unilaterală a contractului. Ne propunem să abordăm aici doar acțiunile directe, ca excepții veritabile de la relativitatea efectelor contractului, insistând, în mod firesc, asupra aspectelor inedite aduse de Noul Cod Civil, care merită o atenție deosebită din partea literaturii juridice, urmând ca și jurisprudența să contribuie decisiv, prin soluțiile pe care le va pronunța, la lămurirea aspectelor în discuție. În ceea ce ne privește, abordarea de față o considerăm, ca și în alte cazuri, cu adevărat oportună, doar în condițiile în care dezbateră se face în paralel cu dispozițiile prevăzute în vechiul Cod civil (abrogat în anul 2011), cu care juriștii români erau deja familiarizați, dar și cu izvoarele noului nostru Cod civil. Înainte de a vorbi despre acțiunile directe, trebuie să reamintim că, în literatura juridică, nu există unanimitate de păreri cu privire la situațiile care constituie excepții, aparente sau veritabile, de la principiul relativității contractului. S-a discutat în doctrină despre stipulația pentru altul, despre reprezentare, despre contractul colectiv de muncă, despre acțiunile directe și chiar despre promisiunea faptei altuia, ca fiind excepții reale, respectiv aparente, de la relativitatea efectelor contractului; teoriile au fost atât de variate și atât de frecvent dezbătute de-a lungul anilor, încât, fiind foarte cunoscute, nu mai considerăm necesar să le reluăm aici, urmând a exprima doar punctul personal de vedere al acestui articol referitor la acțiunile directe, pe baza reglementărilor legale existente în prezent.

Cuvinte cheie: Noul Cod civil; excepții de la principiul relativității; acțiuni directe.

1. Enumerare

Legea prevede foarte puține situații de acțiune directă. Pe lângă dreptul la acțiune directă, ce aparține beneficiarului promisiunii în materia stipulației pentru altul, avem, în dreptul român, doar cinci situații de acțiune directă: patru cazuri sunt menționate în noul Cod civil (unele dintre acestea existau și în vechiul Cod civil), iar un caz este prevăzut expres în O.G. nr. 51 / 1997 (în materia contractului de leasing).

Acțiunile directe reglementate de legea română sunt :

- Acțiunea directă a lucrătorilor împotriva beneficiarului, în contractul de antrepriză;
- Acțiunea directă a mandantului împotriva submandatarului, în contractul de mandat;
- Acțiunea directă a persoanei prejudiciate împotriva asigurătorului, în asigurarea de răspundere civilă;
- Acțiunea locatorului împotriva sublocatarului;
- Acțiunea directă a utilizatorului în contractul de leasing;

2. Acțiunea directă a lucrătorilor împotriva beneficiarului, în contractul de antrepriză (art. 1.856 NCC [1])

Contractul de antrepriză este un contract încheiat între două părți, antreprenor (cel care se obligă să execute o lucrare) și beneficiar (cel în folosul căruia se execută acea lucrare), dând naștere, în mod firesc, la două obligații principale: pe de-o parte, *obligația antreprenorului de a executa lucrarea la termen și conform indicațiilor beneficiarului* și, pe de altă parte, *obligația beneficiarului de a plăti prețul*, adică de a achita

valoarea lucrărilor. Așadar, fiecare dintre cele două părți semnatare ale contractului, își asumă două obligații corelative (reciproce), urmând ca, în caz de neexecutare, să răspundă în temeiul acestei interdependențe (dependențe reciproce) a obligațiilor. Prin urmare, dacă aplicăm aici principiul relativității, rezultă că cele două părți contractante (antreprenor și beneficiar) nu pot răspunde, în mod firesc, față de o altă persoană străină de contract (terț).

Dar tocmai despre o excepție vorbim aici, și anume despre dreptul unei terțe persoane, *străine* de contractul de antrepriză (care nu a luat parte la acest contract și pe care nu l-a semnat), de a acționa împotriva unei părți din contract. Este vorba despre *angajații și colaboratorii antreprenorului* (persoanele care au un contract încheiat cu antreprenorul și *nu* cu beneficiarul), cărora li se recunoaște expres un drept de acțiune directă. Mai exact, în măsura în care nu au fost plătite de antreprenor, persoanele care, în baza unui contract încheiat cu acesta, au desfășurat o activitate pentru prestarea serviciilor sau executarea lucrării contractate, au acțiune directă împotriva beneficiarului, până la concurența sumei pe care acesta din urmă o datorează antreprenorului la momentul introducerii acțiunii.

Față de reglementarea anterioară, unde vechiul Cod civil părea a vorbi doar despre *angajații antreprenorului* („zidari, lemnari și ceilalți lucrători”), din modul de formulare a noului text din actualul Cod civil, este fără îndoială că acțiunea directă aparține și colaboratorilor, și chiar *subantreprenorilor*, adică acelor societăți care au fost subcontractate de către antreprenorul principal, pentru executarea lucrărilor (subantrepriza este o situație frecvent întâlnită în practica noastră recentă și în mediul de afaceri, de foarte multe ori achiziția unei lucrări publice fiind câștigată de către o anumită societate, care, la rândul său, subcontractează anumite lucrări la care s-a obligat prin contractul principal de antrepriză, către alte societăți).

3. Acțiunea directă a mandantului împotriva submandatarului, în contractul de mandat (art. 2.023 NCC)

Contractul de mandat, este un contract încheiat între două părți, mandant (cel care dă o împuternicire de reprezentare unei alte persoane) și mandatar (cel care este împuternicit de către mandant), iar în temeiul acestui contract, mandatarul se obligă să încheie acte juridice în numele și pe seama mandantului. La rândul său, mandatarul poate împuternici o *altă* persoană să îndeplinească cele impuse de mandant, persoană care va dobândi astfel calitatea de *submandatar*. Avem, așadar, prin ipoteză, *două* contracte *distincte*: contractul de mandat principal încheiat între mandant și mandatar și contractul de mandat secundar, încheiat între mandatar (este vorba despre mandatarul din contractul de mandat principal, dar care aici dobândește calitatea de mandant) și submandatar. Esențial de reținut pentru înțelegerea corectă a raporturilor juridice ce iau naștere: submandatarul nu este parte în contractul de mandat principal, iar mandantul (din contractul principal de mandat) nu este parte în contractul de mandat secundar. Prin urmare, aplicând principiul relativității contractului, ar însemna ca submandatarul să nu poată acționa în niciun fel împotriva mandantului (din mandatul principal), dar nici mandantul să nu poată acționa împotriva submandatarului.

Or, tocmai aici intervine excepția importantă și veritabilă de la principiul relativității, și anume, dreptul mandantului la acțiune directă împotriva persoanei pe care mandatarul și-a substituit-o, adică submandatarului. O precizare importantă se impune însă în legătură cu această excepție, precizare care vizează modul de alegere / angajare de către mandatar a submandatarului.

Astfel, este de reținut că, natura contractului de mandat pleacă de ideea de îndeplinire *personală* (*intuitu personae*) a mandatului de către mandatar însă, dacă mandantul își dă în mod *expres* acordul, obiectul contractului de mandat poate fi îndeplinit (fie în totalitate, fie în parte) și de către o altă persoană aleasă de mandatar. Așadar, *regula* este că mandatarul își poate substitui o altă persoană, numai cu condiția obținerii unei *aprobări exprese* din partea mandantului. *Excepția* de la această regulă constă, în posibilitatea mandatarului de a-și substitui o altă persoană terță, chiar și în lipsa unei aprobări exprese din partea mandantului (însă numai cu respectarea strictă a unor condiții expres prevăzute de lege [2] și cu obligația mandatarului de a-l înștiința pe mandant cu privire la substituire).

Despre contractul de mandat, în amănunt, vom mai vorbi și cu alte ocazii, însă ceea ce este important aici de reținut este că, indiferent dacă substituirea a fost făcută de către mandatar, cu sau fără acordul mandantului, în toate cazurile, mandantul are *acțiune directă* împotriva persoanei pe care mandatarul și-a substituit-o, având ca obiect despăgubiri pentru exercitarea defectuoasă a mandatului. Există însă, este adevărat, o diferență de abordare a întinderii răspunderii mandatarului pentru substituirea făcută, în funcție de faptul dacă această substituire a fost sau nu autorizată de către mandant. Astfel :

- dacă substituirea nu a fost autorizată de mandant, mandatarul răspunde pentru actele persoanei pe care și-a substituit-o ca și cum le-ar fi îndeplinit el însuși;
- dacă substituirea a fost autorizată de mandant, mandatarul nu răspunde decât pentru diligența cu care a ales persoana care l-a substituit și i-a dat instrucțiunile privind executarea mandatului.

4. Acțiunea directă a persoanei prejudiciate împotriva asigurătorului, în asigurarea de răspundere civilă (art. 2.224 NCC)

O altă situație, în care legea prevede expres dreptul la acțiune directă, o regăsim în materia asigurării de răspundere civilă [3]. Deși această acțiune era reglementată în Codul civil francez, codul nostru civil care și-a încetat aplicabilitatea în 2011 nu a preluat-o; în schimb, acțiunea în discuție era prevăzută în Legea nr. 136 / 1995 a asigurărilor. În prezent, noul Cod civil român legiferează această acțiune directă în art. 2.224, care stabilește cu titlu de principiu că, în mod firesc, drepturile terțelor persoane pagubite se exercită împotriva celor răspunzători de producerea pagubei (alin. 1). Cu toate acestea, asigurătorul poate fi chemat în judecată de persoanele pagubite, în limitele obligațiilor ce îi revin acestuia din contractul de asigurare (alin. 2).

Așadar, dreptul de acțiune directă, în acest caz, constă în posibilitatea persoanei pagubite (de pildă, ca urmare a unui accident auto), de a acționa atât împotriva autorului prejudiciului (persoanei vinovate de producerea accidentului soldat cu pagube materiale), în temeiul răspunderii civile delictuale (lucru firesc, întrucât cel care produce un prejudiciu trebuie să îl și repare), dar și *împotriva asigurătorului* (și aici intervine excepția de la principiul relativității), care, față de victimă, este un terț desăvârșit; or, această din urmă acțiune este, fără îndoială, o acțiune directă, reglementată ca atare de lege (în prezent și de Codul civil român). Așadar, și aceasta este o excepție de la principiul relativității efectelor contractului, întrucât, deși contractul de asigurare se încheie între asigurător și asigurat (autorul accidentului în exemplul nostru), o terță persoană, cu totul străină de contractul de asigurare, va putea acționa direct în instanță pe asigurător [4].

5. Acțiunea locatorului împotriva sublocatarului (art. 1.807 NCC)

În fine, ultimul caz de acțiune directă prevăzut de Codul civil este în materie de locațiune. Vechiul nostru Cod civil nu a prevăzut o astfel de posibilitate, deși Codul civil francez (sursa de inspirație a Codului civil român abrogat în anul 2011) reglementa și reglementează și în prezent, în mod expres, dreptul locatorului de a acționa împotriva sublocatarului, pentru plata chiriei datorate de locatar (art. 1.753 Cod civil francez). De altfel, față de modul de formulare al acestui articol din legea franceză, și având în vedere și faptul că legea canadiană nu prevede o astfel de situație legală de acțiune directă [5], putem trage cu ușurință concluzia că, noul nostru Cod civil a avut ca sursă de inspirație art. 1.753 din Codul francez. Astfel, potrivit art. 1.807 NCC, intitulat marginal „*Efectele sublocațiunii. Acțiuni împotriva sublocatarului*”, în caz de neplată a chiriei convenite în temeiul locațiunii, locatorul îl poate urmări pe *sublocatar*, până la concurența chiriei pe care acesta din urmă o datorează locatarului principal (legea precizează și faptul că plata anticipată a chiriei către locatarul principal nu poate fi opusă locatorului). Spre deosebire însă de Codul civil francez, noul nostru Cod civil dă posibilitatea locatorului de a acționa *direct* împotriva sublocatarului, nu numai în caz de neplată a chiriei de către locatarul principal, ci și pentru a-l constrânge la executarea *celorlalte* obligații asumate prin contractul de sublocațiune (art. 1.807 NCC).

6. Acțiunea directă a utilizatorului în contractul de leasing (O.G. nr 51/1997)

Deși nu este reglementată de Codul civil, acțiunea directă a utilizatorului împotriva furnizorului este o veritabilă excepție de la principiul relativității efectelor contractului consacrat prin art. 1.280 NCC; furnizorul, care nu este parte în contractul de leasing, poate fi acționat direct de către utilizator, în virtutea dreptului conferit de lege [6]. Potrivit art. 12 lit. a) din O.G. nr. 51/1997, în temeiul contractului de leasing, utilizatorul are dreptul de *acțiune directă* contra furnizorului, în cazul reclamațiilor privind livrarea, calitatea, asistența tehnică, service-ul necesar în perioada de garanție și postgaranție [7].

Mai mult, în alte sisteme de drept, prin acțiunea formulată de utilizator împotriva furnizorului, se pot solicita atât daune-interese pentru nelivrarea bunului sau pentru neconformitatea acestuia, cât și rezoluțiunea contractului de vânzare-cumpărare încheiat între furnizor și finanțator [8]. Aceasta a fost, de pildă, soluția unanim recunoscută atât de jurisprudență [9], cât și de literatura juridică [10] franceză, cu rezerva cazului în care utilizatorul a comis o fraudă în drepturile finanțatorului.

În ceea ce privește natura juridică a acțiunilor directe de care beneficiază utilizatorul împotriva furnizorului, literatura juridică și jurisprudența străină nu au fost constante, din cauza nereglementării lor *de lege lata* în anumite legislații. Astfel, s-a invocat cesiunea de creanță [11], stipulația pentru altul [12] sau delegația [13], neajungându-se la un consens, însă posibilitatea exercitării acestor acțiuni a fost unanim recunoscută, cu condiția stipulării lor în contractul de leasing [14].

În legislația noastră, problema naturii juridice a acțiunilor directe pentru livrarea bunului și pentru calitatea acestuia, formulate de utilizator împotriva furnizorului, nu se pune, întrucât ele au ca izvor *legea*, fiind expres reglementate de art. 12 din O.G. nr. 51/1997. Acesta este, deci, un alt caz în care este posibilă exercitarea unei acțiuni directe împotriva unei persoane care nu a luat parte la încheierea contractului, alături de cele prevăzute mai sus, în materie de mandat, de antrepriză, asigurări și locațiune.

Referințe

- [1] Subliniem aici că, pentru a fi eliminat orice dubiu, însăși legea folosește chiar în titlul marginal al articolului 1.856 NCC, noțiunea de „acțiune directă”, fapt pe care nu îl întâlnim în vechiul Cod civil (vechiul Cod civil, abrogat în 2011, reglementa acțiunea directă a lucrătorilor, în contractul de antrepriză, în art. 1.488: „Zidarii, lemnarii și ceilalți lucrători întrebuințați la clădirea unui edificiu sau la facerea unei alte lucrări date în apalt, pot reclama plata lor de la comitent, pe atât pe cât acesta ar datora întreprinzătorului în momentul reclamației”).
- [2] Numai atunci când, împrejurări neprevăzute îl împiedică să aducă la îndeplinire mandatul, și îi este imposibil să îl înștiințeze în prealabil pe mandant asupra acestor împrejurări, și cu condiția să se poată prezuma că mandantul ar fi aprobat substituirea, dacă ar fi cunoscut împrejurările ce o justifică.
- [3] În asigurarea de răspundere civilă, asigurătorul se obligă să plătească o despăgubire pentru prejudiciul de care asiguratul răspunde potrivit legii, față de terțele persoane prejudiciate, și pentru cheltuielile făcute de asigurat în procesul civil (art. 2.223 NCC).
- [4] Este important de reamintit aici și soluția instanței supreme în ceea ce privește calitatea asigurătorului în procesul penal, în care acțiunea civilă este judecată alături de acțiunea penală. Astfel, prin Decizia nr. I / 2005 pronunțată într-un recurs în interesul legii de către Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, s-a statuat că societatea de asigurare participă în procesul penal în calitate de asigurător de răspundere civilă, nu de parte responsabilă civilmente și nici de garant al plății despăgubirilor. Așadar, natura juridică a acestei acțiuni directe, despre care vorbim aici, este diferită față de acțiunea directă a subantreprenorilor, dar este totuși, fără îndoială, o acțiune directă.
- [5] Codul civil din Quebec nu ne spune nimic despre această acțiune, astfel că, deducem, că ea nu este permisă în dreptul privat canadian. Dimpotrivă, Codul civil din Quebec dă dreptul sublocatarului de acționa împotriva locatorului principal, atunci când sublocatarul nu își îndeplinește obligațiile: „Where a lessor fails to perform his obligations, the sublessee may exercise the rights and remedies of the lessee to have them performed” (art. 1.876 C.C.Q.).

- [6] Convenția UNIDROIT asupra leasingului financiar internațional prevede că obligațiile furnizorului care rezultă din contractul de furnizare încheiat cu finanțatorul pot, de asemenea, să fie invocate de către utilizator, ca și cum el ar fi parte în contractul de furnizare [art. 10 alin. (1)]. Alineatul (2) din articolul citat menționează însă că posibilitatea utilizatorului de a invoca față de furnizor obligația livrării bunului, nu-i dă dreptul de a rezilia sau anula contractul de furnizare fără consimțământul finanțatorului.
- [7] Pentru mai multe amănunte privind acțiunea directă a utilizatorului, coroborarea legislației leasingului cu dispozițiile relevante din legislația consumatorilor (inclusiv pentru un punct de vedere privind oportunitatea, de lege ferenda, a unei răspunderi solidare și a finanțatorului alături de furnizor pentru reclamații privind calitatea bunului) și, în general, pentru alte amănunte legate de contractul de leasing și de efectele juridice ale acestuia, a se vedea G.Tița-Nicolescu - Leasing, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 186 și urm.
- [8] În ceea ce ne privește, cu privire la această din urmă cale de acțiune avem rezerve serioase, însă nu vom intra aici în amănunte, nefăcând obiectul studiului nostru.
- [9] C. Cass. com., 25. 01. 1977, în Bull. civ. IV, no. 28; C. Cass. com., 08. 12. 1992, în Bull. civ. IV, no. 396.
- [10] A. Jaufret, Droit Commercial, Editura LGDJ, Paris 1995, p. 465.
- [11] A se vedea M. Giovaneli, Credit bail în Europe. Ed. Litec, Paris 1980, p. 239-248. A se vedea și C. Cass., 26.01.1977, în J. Nestre, E. Putman, D. Vidal, Grands arrêts du droit des affaires. Ed. Dalloz, Paris, 1995, p. 420. Instanța supremă a mai menționat că valabilitatea transmisiunii acestor acțiuni de la finanțator la utilizator poate fi recunoscută și în baza art. 1719 și 1721 C. civ., referitoare la contractul de locațiune, întrucât aceste norme nu sunt de ordine publică.
- [12] Trib. Cant. Vaud, 17. 11. 1978, în *** Centre du droit de l'entreprise de l'Université de Lausanne, Le leasing industriel, comercial et immobilier. Ed. CEDIDAC, Lausanne, 1985, p. 40, și C. Cass, 23.11.1990, în J. Nestre, E. Putman, D. Vidal, op. cit., pp. 422-424.
- [13] C. Cass., 23. 11. 1990, în J. Nestre, E. Putman, D. Vidal, op. cit., pp. 422-424. Instanța a considerat că finanțatorul este delegant, furnizorul vânzător este delegat, iar utilizatorul este delegatar, precizându-se că delegația perfectă nu se prezumă, presupunând novația, astfel că utilizatorul renunță la exercitarea acțiunilor împotriva finanțatorului delegant.
- [14] R N. Schutz, Les recours de credit-preneur dans l' operation de credit bail. Ed. PUF Paris 1994, p. 102. Autorul arată că acțiunile directe au temei legal numai în cazul contractelor de leasing încheiate în baza legii din 1978, unde sunt expres stipulate, astfel că pentru celelalte contracte de leasing, ele pot fi exercitate numai dacă au fost prevăzute în contract.